

ності, що до підвищує конкурентоспроможність національної продукції на світовому ринку. Інноваційна політика формується як сукупна концепція інноваційного розвитку економіки країни з точки зору органів законодавчої та виконавчої влади різних рівнів. Узгодженість поглядів різних регулюючих органів формує єдині цілі та пріоритети інноваційної діяльності в країні та сприяє найкращому їх досягненню.

Джерела та література

1. Амоша О. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення // Економіст. - № 6, 2005. - С. 28-32.
2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку /За ред. Акад. НАН України В.М. Гейця. - К.: Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2003. - 1008 с.
3. Жукович І.А., Рижкова Ю.О. Інноваційна діяльність в українській економіці // Статистика України. - № 1, 2005. - С. 24-28.
4. Статистичний щорічник України за 2004 р. / Державний комітет статистики України. За ред. О.Г. Осауленка. Відп. за вип. В.А. Головка. - К.: Консультант, 2005. - 591 с.
5. Денисюк В.А. Инновационно-активные промышленные предприятия: методология, показатели в Украине, задачи развития / www.iee.org.ua.

Повна С.В.

РИНКОВІ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ДІЄВОСТІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Згідно з чинною Конституцією [1], Україна - соціальна держава, де здоров'я людини (стаття 3) є найвищою соціальною цінністю, і де кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає й достатнє харчування (стаття 48). З прийняттям (Закон № 1334, 2003 р.) Статуту ФАО (Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН) та інших міжнародних актів, Україна зобов'язана підвищувати як рівень харчування народу, так і продуктивність виробництва та розподілу всього продовольства та аграрної продукції.

У останній час в Україні спостерігається поворот держави до проблем агропромислового комплексу (АПК). Про це свідчать прийняті Закони «Про державну підтримку сільського господарства України» (№1877, 2004 р.) і «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» (№ 2982, 2005 р.), Указ Президента України «Про стан АПК та заходи щодо забезпечення продовольчої безпеки України» (№ 1867, 2005 р.), прийнята Кабінетом Міністрів України «Концепція Комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006-2010 роки» (№ 536-р, 2005 р.). Постановою Кабінету Міністрів (№ 1001, 2006 р.) «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» до основних проблем регіонів віднесені і їх низька інвестиційна привабливість та інноваційна активність. Для умов, наприклад, Чернігівського регіону, серед визначених державою найбільш пріоритетних напрямів розвитку якого до 2015 р. значиться і розвиток високопродуктивного АПК. Це, безперечно, має суттєве значення для області.

На думку П.Т.Саблука, деіндустріалізація аграрної сфери гальмує усі економічні реформи країни і призводить до щорічних втрат продукції на суму 15-18 млрд. грн. Це вкрай ускладнює і забезпечення середньої норми прибутку на авансований капітал в усіх галузях АПК, чого вимагає Світова організація торгівлі (СОТ). Тим більше що Україна через дефіцит фінансових та інвестиційних ресурсів неспроможна забезпечувати рівень державних субвенцій сільському господарству за моделлю ЕПС (еквівалент продуктових субвенцій у відсотках до вартості аграрної продукції), який у країнах ЄС досягає 45 % [2, с.8, 381-382; 3, с.3-7]

АПК Чернігівського регіону виконує важливу функцію у забезпеченні продовольчої безпеки України. Так, частка населення області в Україні складає 2,5 %, а її частка у продукції сільського господарства – 4,3 %, картоплі – 7,6 %, молока – 5,5 % тощо. При цьому збиток 32,8 % підприємств галузі у 2004 р. сягав 43,1 млн. грн. Вартість основних засобів сільського господарства (з мисливством і пов'язаними з ним послугами) тільки за 2000-2004 рр. зменшилась на 20,6 %. За 1990-2004 рр. обсяг продукції сільського господарства, виробленої підприємствами області, зменшився у 2,8 рази, у т.ч. по продукції тваринництва – у 6,6 рази. Рентабельність зерна знизилася з 248,4 до 26,2 %, картоплі – з +69,8 до -15,8 %, молока і молочних продуктів – з 36,4 до 6,6 %, м'яса ВРХ – з +34,7 до -26,8 %. Парк зернозбиральних комбайнів зменшився у 2,5 рази, а тракторів - у 2,4 рази. Посівні площі зменшилися на 31,5 %, а внесення мінеральних добрив – у 6,9 разів [4].

Привертає увагу товарна структура зовнішньої і внутрішньої торгівлі та інвестування регіону (табл.1). Тут спостерігається істотна невідповідність між дійсним стратегічним значенням АПК для Чернігівської області та рівнем інвестування його підприємств. У 2004 р. питома вага продовольчих товарів у роздрібному товарообороті підприємств сягала 54,0 %, частка продукції АПК, відповідно, у експорті та імпорті товарів – 18,4 % та 28,0 %. У той же час на сільське господарство припадало лише 11,1 % прямих іноземних інвестицій (ПІІ), що надійшли до регіону, та 9,6 % внутрішніх інвестицій. Із загальної суми інвестицій, які надійшли до підприємств АПК, на нове будівництво прийшлося лише 6,4 %. Тому питання

ринково-адекватної інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку підприємств АПК для регіону стають вкрай *актуальними*.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вітчизняними вченими у 2004 р. була запропонована Стратегія економічного і соціального розвитку України до 2015 року, де аграрний сектор розглядається осередком підвищеної економічної активності із зростаючою інвестиційною привабливістю. Автори Стратегії пропонують на першому етапі розвитку сектору основним його пріоритетом прийняти розвиток збуту продукції, на другому – розвиток ринку землі та іпотечних операцій як передумови для залучення інвестицій та припливу кредитних ресурсів, а також формування оптимальної маркетингової системи, в вже на третьому – підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного АПК на базі матеріально-технічного та технологічного його оновлення [5, с.181, 189, 191]. Тобто для АПК України на даному етапі його реформування слід посилити визначальні складові ринкової інфраструктури.

Масштаб інноваційно-інвестиційних зрушень, на який може розраховувати керівництво аграрних підприємств регіону, визначається, на думку І.Ансоффа, саме синергетичними компонентами [6, с.134, 139], які, доповнює цю думку М.Портер, створюють дійсно дієві передумови їх конкурентоспроможності на основі комбінації двох елементів – 1) ефективності виробництва (операційної) та 2) унікальності застосованої стратегії [7, с.148].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне розробкам вищезгаданих вітчизняних та закордонних науковців, варто відмітити також і те, що розроблені ними теоретико-методологічні засади розвитку підприємств АПК вимагають своєї подальшої диверсифікації на рівні конкретно-методичного інструментарію. І першим кроком тут повинна стати принципова схематизація ринкового та інноваційно-інвестиційного простору формування досконалої стратегії згаданого розвитку, яка виступає **метою** даної статті з наступним виділенням у ній таких **завдань**:

*структуризація ринкових та інноваційно-інвестиційних факторів розвитку підприємств національного та регіонального АПК на сучасному етапі;

*теоретична інтерпретація сутності зв'язків між факторами інноваційного-інвестиційного розвитку підприємств АПК в умовах становлення ринку.

Таблиця 1. Структура зовнішньої і внутрішньої торгівлі та інвестування всієї економіки і сільського господарства Чернігівської області у 2004 р.

Показники	Експорт		Імпорт	
	усього	частка у загальному обсязі, %	усього	частка у загальному обсязі, %
Зовнішня торгівля, млн. дол. США				
Усього	245,4	100,0	209,4	100,0
Живі тварини, продукти тваринного походження	12,0	4,9	2,2	1,1
Продукти рослинного походження	15,2	6,2	4,6	2,2
Жири і олії тваринного або рослинного походження	0,8	0,3	-	-
Готові харчові продукти	17,1	7,0	51,7	24,7
Внутрішня торгівля, млн. грн.				
Оптовий товарооборот		1762,7		100,0
у т.ч. продовольчі товари		571,2		32,4
Ринки, усього		65		100,0
у них торгових місць		23590		100,0
у т.ч. продовольчі		2		3,0
у них торгових місць		175		0,7
Оборот роздрібною торгівлю за всіма каналами реалізації		2163,0		100,0
Питома вага продовольчих товарів		-		54,0
Прямі іноземні інвестиції, млн. дол. США				
Усього		19,8		100,0
Сільське господарство (з мисливством та пов'язаними з ним послугами)		2,2		11,1
Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності, млн. грн.				
Усього		1139,9		100,0
Сільське господарство (з мисливством та пов'язаними з ним послугами)		108,9		9,6
Відтворювальна структура інвестицій в основний капітал, %				
Сільське господарство (з мисливством та пов'язаними з ним послугами): технічне переоснащення і реконструкція діючих підприємств, будівель і споруд нове будівництво			93,6	
			6,4	

**РИНКОВІ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ДІЄВОСТІ
СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Основний матеріал дослідження. Звичайно, створення розвинутих торговельних мереж - складне завдання і здійснюється поступово. Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 08.02.1995 р. № 108 був введений Порядок заняття торговельною діяльністю і правила торговельного обслуговування населення. Концепція ж розвитку внутрішньої торгівлі України, була введена Постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.1997 р. № 1449. Її стратегією визнано: формування багатокладної сфери шляхом приватизації, корпоратизації, кооперування, інтеграції, стимулювання інвестицій для структурної її перебудови, демонополізації торгівлі та розвитку конкурентного середовища; а також оптимізацію організаційної, функціональної і територіальної структур торгівлі, розвиток і зміцнення торгівлі як ефективного каналу реалізації товарів і послуг; створення асоціацій, концернів, міжгалузевих, регіональних, інших об'єднань підприємств (рис.1).

Рис.1. Ринковий та інноваційно-інвестиційний простір формування стратегії розвитку підприємств АПК

Крім того, Кабінет Міністрів України своєю Постановою від 09.06.1999 р. № 997 схвалив Основні напрями створення та функціонування оптових продовольчих ринків і доручив місцевим органам державної влади покласти дані «Основні напрями» в основу регіональних програм формування оптових продовольчих

ринків для поліпшення забезпечення споживачів продуктами харчування, передусім вітчизняного виробництва.

У відповідності ж із Концепцією вдосконалення функціонування ринків з продажу продовольчих та непродовольчих товарів, схваленою Постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2001 р. № 1662, неконтрольоване зростання стихійної торгівлі посилює тінізацію обігу товарів та послуг, а також зумовлює деформацію інфраструктури внутрішньої торгівлі, погіршення якості торговельного обслуговування населення. Тому пріоритетами в розвитку і функціонуванні ринків визначено: створення ринків різних територіальних масштабів та спеціалізацій; розширення функцій ринків, зокрема: надання послуг, інфраструктурне обслуговування, активізація власної підприємницької діяльності; запровадження багатоджерельного фінансування ринків шляхом залучення коштів іноземних і вітчизняних інвесторів, суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють торгівлю на ринках; удосконалення відповідної вітчизняної нормативно-правової бази.

Наказами Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної податкової адміністрації України, Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України від 26.02.2002 р. № 57/188/84/105 були затверджені нові Правила торгівлі на ринках. А наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 11.07.2003 р. № 185 були затверджені оновлені Правила роздрібною торгівлю продовольчими товарами.

Декларація ЮНКТАД XI - Дух Сан-Паулу: Конференція ООН з торгівлі і розвитку (Сан-Паулу, 13-18 червня 2004 р.) наголосила на тому, що рушійними силами сучасної світової економіки стають нові фактори - інформація, інновації, творчість, диверсифікація. Це, безперечно, вимагатиме більш реальної інтеграції країн з перехідною економікою, до якої відноситься і Україна, у міжнародні торговельні потоки і багатосторонню торговельну систему на основі найкращих балансів між різними підходами у рамках національних стратегій розвитку. Провідними вітчизняними науковими і навчальними установами була запропонована Стратегія розвитку АПК [8, с.69-74, 48-50, 115-117, 118], яка втілює головні ідеї Декларації XI шляхом:

по-перше, удосконалення організації сільськогосподарського ринку (маркетингового сектору його інфраструктури, оптової та біржової торгівлі аграрною продукцією тощо);

по-друге, удосконалення системи інформаційного забезпечення АПК (моніторинг розвитку, ціновий моніторинг, інформаційно-консалтингове обслуговування тощо);

по-третє, надання інноваційним процесам статусу вирішального чинника розвитку АПК (високі технології, інтегровані виробництва, створення нових видів продукції тощо);

по-четверте, посилення креативної складової у діяльності працівників АПК (освітній рівень, вільний доступ людини до всіх видів капіталів та знань, у т.ч. знань професійних);

по-п'яте, диверсифікації діяльності підприємств різних сфер АПК (у т.ч. переробної промисловості і сільського господарства) на внутрішніх та зовнішніх ринках товарів.

Наведений на рисунку ринковий та інноваційно-інвестиційний простір формування стратегії розвитку підприємств АПК дає підстави стверджувати, що на сьогодні практично вже завершується побудова інституційних підвалин їх переходу на сучасні цивілізовані рейки діяльності. Теоретична база такого переходу може бути визнана цілком достатньою. Послідовна адаптація правового простору України до міжнародних стандартів також може бути визнана задовільною. Залишається лише кадрове питання, невирішеність якого, на думку вітчизняних і закордонних фахівців, може стати на заваді втілення у життя всіх інших напрацювань. За даними П.Т.Саблука, успіх будь-якої виробничої програми у АПК на 64 % залежить від людини і від того, як організована її праця, на 20 % - від природно-кліматичних факторів виробництва, і лише на 16 % - від системи забезпечення його ресурсами [9, с.15-17]. З огляду на те, що тільки 15 % керівників підприємств вітчизняного АПК готові до участі у інвестиційних процесах [10, с.4] і лише 3 % - до участі у інноваційних процесах [11, с.58], невирішеність кадрового питання може заблокувати бажаний розвиток АПК.

Слід враховувати також і те, що, Стратегія розвитку системи державних закупівель на 2005-2010 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2005 р. № 1257, має на меті: гармонізувати відповідний блок національного законодавства із міжнародними нормами і правилами; впровадження у сферу закупівель сучасних інформаційних технологій та міжнародного досвіду; активізувати міжнародне співробітництво у сфері державних закупівель з метою визнання законодавства з питань державних закупівель таким, що відповідає нормам і правилам ВТО. Що стосується останнього, то рух до ВТО вимагатиме у частині аграрного блоку законодавства (у відповідності із Марракешською Угодою) його адаптування до Угод із сільського господарства (Agreement on Agriculture), із застосування санітарних і фітосанітарних заходів (Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures), з молока (International Dairy Agreement), з м'яса (International Bovine Meat Agreement). І все це на фоні Угод про: технічні бар'єри у торгівлі (Agreement on Technical Barriers to Trade), інвестиційні заходи, пов'язані із торгівлею (Agreement on Trade - Related Investment Measures), правила походження товарів (Agreement on Rules of Origin), аспекти інтелектуальної власності, пов'язані із торгівлею (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights), державні закупівлі (Agreement on Government Procurement).

Отже, результати дослідження можуть бути втілені у наступні висновки:

*інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств АПК в усі час був і завжди буде невід'ємною складовою ринково-спрямованого реформування національних економік;

*специфіка стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств АПК загалом віддзеркалює рівень узгодження панівних світових, національних і місцевих тенденцій;

*розгортанню інноваційно-інвестиційного оновлення підприємств АПК об'єктивно передують вдосконалення того ринкового простору, у якому здійснюється уся їх діяльність;

*завершеність вдосконалення ринкового простору та інноваційно-інвестиційних засад розвитку підприємств АПК вимагає адекватного вирішення кадрового питання.

Джерела та література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Саблук П.Т. Розвиток земельних відносин в Україні. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 396 с.
3. Саблук П.Т. Становлення аграрної політики в Україні // Економіка АПК. – 2006. - № 1. – с.3-7.
4. Чернігівщина 2004. Статистичний щорічник. Держкомстат України. Головне управління статистики у чернігівській області. Чернігів, 2005. – 512 с.
5. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / Авт. кол.: А.С.Гальчинський, В.М.Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
6. Ансофф І. Новая корпоративная стратегия: Пер. с англ. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 416 с.
7. Портер М. Японская экономическая модель: Может ли Япония конкурировать?: Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 262 с.
8. Стратегія розвитку агропромислового комплексу України (проект) / Розроблена під керівництвом В.М.Геєця, С.І.Пирожкова, В.Я.Месель-Веселяка, П.Т.Саблука, В.В.Трегобчука. – К.: НАНУ (ОІЕ, ІЕП, РВПС); УААН (ІАЕ); МОНУ (КНЕУ, НАУ), МАПУ, 2005. – 119 с.
9. Саблук П.Т. Інформаційно-консультативне забезпечення аграрних перетворень. // Інформаційні ресурси та їх використання у агропромисловому виробництві. Зб. наук. праць. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – С.14-17.
10. Кириленко І.Г. Про хід реформування та заходи щодо поліпшення ситуації на селі. // Економіка АПК. – 2003. - № 1. – С.3-11.
11. Жарков Ю.В. Формування системи механізмів управління інноваційним процесом у АПК регіону. // Економіка АПК. – 2003. - № 8. – С.57-63.

Серпухов М. Ю.

ОБґРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ФОРМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасних умовах розвитку виробничої сфери особлива увага приділяється впровадженню інновацій. Результатом впровадження інноваційної діяльності є створення нових більш продуктивних технологій виробництва товарів та послуг, які в свою чергу більш ефективно задовольняють існуючі або нові суспільні потреби. Тому впровадження інновацій має стратегічне значення для української економіки [1]. Одним із основних факторів, що стримує інноваційний розвиток української економіки є відсутність фінансових ресурсів та відповідно не належна організаційна форма інноваційної діяльності, яка має зробити процес створення та впровадження інновацій узгодженим та оперативним [2].

Дослідженням організаційних аспектів інноваційної діяльності на підприємствах в сучасні часи займаються наступні вітчизняні та закордонні науковці: А. Мазур В. Александрова, Л. Безчасний, С. Володін, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Гриньова, Л. Ільяшенко, В. Пономаренко, В. Семеновенко, С. Валдайцев, С. Ільєнкова, Д. Кокурін, І. Коленський, П. Завалін, С. Румянцев, Р. Такер, Я. Фелікс, Р. Фатхутдінов, А. Харін, та багатьох інших вчених економістів, які запропонували власні підходи щодо розгляду даної проблеми.

Аналіз форм та методів інноваційної діяльності має велике значення при реалізації інновацій. Визначення та застосування ефективних форм впровадження інновацій дозволяє підвищити інноваційну активність українських підприємств та покращити економічні показники їх діяльності. Виходячи з аналізу стану інноваційної діяльності Українських підприємств можна відмітити, що не зважаючи на збільшення з 2003 року кількості підприємств та зростанню обсягів виробництва промислової продукції, загальна кількість підприємств, що впроваджували інновації з 2002 року має від'ємну динаміку (у 2003 році 11,5 %, у 2004 – 10%, у 2005 – 8,2%) [3]. Починаючи з 2002 року кількість підприємств, які займаються інноваційною діяльністю має неухильну тенденцію до зниження, відповідно і кількість виробленої підприємствами інноваційної продукції. Такий стан справ не сприяє стійкому розвитку економіки України та потребує впровадження нових організаційних підходів, щодо активізації інноваційної діяльності.

Активізації інноваційної діяльності присвячено багато наукових статей та оглядів, але досі підприємства та суспільство в цілому знаходиться у пошуку ефективної моделі впровадження інновацій. Із останніх досліджень в сфері впровадження інноваційної діяльності слід відзначити роботи російських вчених Ануфрієв І.К., Бурков В.Н., Вилкова Н.Н., Рапацкая С.Т. Аналізуючи організаційні структури багатьох фірм ними було зроблено висновок про те, що більшість таких фірм мають схожу внутрішню структуру взаємодії підрозділів, що входять до її складу. При цьому підрозділи – виконавці можуть бути як незалежні одне від одного (при виконанні окремих, не пов'язаних між собою договорів), так і мати горизонтальні зв'язки (при